

Sjónarmið

Grundlóg - fulltrú ella harraboð?

Í samgonguskjalinum í millum Fólksflokkin, Tjóðveldisflokkin og Sjálfstýrisflokkin, sum varð undirskrivað eftir lögtingsvalið í vár, varð sagt, at samgongan m.o. loysingartiltekning hevd sett sær fyrri, at gera grundlóg fyrri Føroyar. Hetta fróddi meg af fleiri orsøkum.

Hava vit nakra grundlóg?

Í fyrsta lagi, so er tað óheppið í einum rættarsamfelag, at spurnartekning verður sett við grundarlóg undir allari lóggevu. Hetta hevur meira og minni verið lagið í Føroyum, líka síðani danska grundlógin var lýst at galda í Føroyum, fyrri skjótt 150 árum síðani. Zacharias Wang er ein teirra, sum hevur gjørt nógv burtúr spurninginum. Í „Stjórn-málafrøði“ (2. útgáva 1989) skrivur Zacharias á síðu 169: „grundlóg [er] sett í gildi í Føroyum í heimildarloysi, og hon er tí ikki galdandi her.“ Men í somu bók, á síðu 175, skrivur Zacharias: „Statsrættarlaga sæð eru Føroyar ein dansk kommuna.“ Sum tað sæst av hesum, eru tveir polar í grundlógarkjakinum - og Zacharias Wang er talsmaður fyrri báðar!

Grundlógin er einki verd

Í øðrum lagi er tann danska grundlógin lítið verd sum sovørðin. Frávik og tulkningar hava, saman við illviljanum móti einari veruligari dagfóring av lógini, havt við sær, at danska grundlógin er lögfrøðisliga út-vatnað. Hetta sæst t.d. av, at lögfrøðingar síggja tað sum eitt avgjört armóðstek-in, um grundlógin verður nýtt í sambandi við eitt rætt-armál. Grundlógin hevur mist sín autoritet, og hetta ber í sær, at hon í fræga-tagi verður sædd sum ein vegleiðing hjá lóggevara,

men ikki sum ein avmarkandi karmur um dagliga lóggevuvarbeiði.

Grundlógin

- eitt býtisbarn

Í triðja lagi hevur tað, at grundlógin í Føroyum er dansk, havt við sær, at grundlógarspurningar hava havt lítlan áhuga ímillum føroyingar. Hetta er óheppið sæð frá einum demokratisk-um sjónarmiði. Avgerandi fyrri ein statur kann kallast demokratiskur er jú, at til ber at føra alla lóggevu aftur til eitt demokratiskt mandat, t.e. eina fulltrú frá fólkinum til lóggevara. Hendan fulltrú hevur bara nakad virði um hon er verulig, soleiðis at skilja at fólkið veruliga tekur undir við politisku skipanini. Men eingin kann taka undir við nokrum, sum ein ikki veit hvat er.

Grundlógartilgongdin

Sum sagt fróddi tað meg, at politiskur vilji endiliga tyktist vera fyrri at fara undir eina grundlógartilgongd. Men ásannast má, at síðani samgonguskjalið var undirskrivað hevur lítið verið at hoyrt til ætlanir um at gera grundlóg.

Grundlógin er einki handavending?

Í ólavsøkurøðu lógmans verður grundlógin aftur nevnd. Tað er tó synd at siga, at umrøðan av eini komandi grundlóg rúgvar nakad upp í røðini. Í fylguskránum til røðuna stendur at landsstýrið ætlar at leggja uppskot fyrri tingið um at seta eina grundlógar-nevnd. Grundlógar-spurningurin verður víðgjörður í fyrra setningum, og ietta kann neyvan sigast at vera nógv, tá hugsað verður um, hvussu avgerandi týðning grundlógartilgongdin hevur, tá talan er um at stovnsa eitt demokratiskt full-

veldi, sum ætlanin er. Tað má eisini sigast at verða hugvekjandi, at lógmaður í somu røðu leggur stóran dent á, hvussu trupult og tíðarkrevjandi tað verður at yvirtaka fólkakirkjuna, meðan grundlógin bara skal fáast frá hondini.

Hvat siga flokkarnir?

Lítið ella einki hevur verið at hoyrt frá ymsu flokkunum á tingi, um hvørja støðu teir hava í grundlógarspurninginum. Ivaleyst kemst hetta av, at tað munnu vera fáir flokkar, um nakar, sum hava tikið støðu til hvat tað er, sum skal standa í eini føroyskari grundlóg. Eg siggi ein ovurstóran vanda í teirri sannroynd, at so gott sum eingi sjónarmið hava verið at frammum um, hvat ein føroysk grundlóg skal innihalda.

Enn eina danska týðing?

Vandin er tann, at landsstýrið setir eina nevnd, sum eftir at hava arbeitt í duldum eina tíð, barslar við eini týðing av dansku grundlógini, sum so verður sett í gildi fyrri Føroyar. Hetta var tað sum hendi, tá nevnd í sínari tíð var sett at gera uppskot til nýggja stýris-skipanarlóg. Stýrisskipanarlógin er í stórum ein føroysk tillag-ing av teimum stýrisskipanar-ligum pørtum av dansku grundlógini, og spurningurin er hvat vit skulu við tí-líkum krotusmiði, sum ikki kann standa á egnum bein-um.

Fólksins umboð skulu umboða fólkið!

Avgerandi fyrri føroyska lóggevu má vera, at hon útgongur frá føroyska fólkinum. Tað er ikki nógv mikið bara at týða danskar lógir, sum gjørt hevur verið, seinast í sambandi við nýggju føroysku kappingarlógina, sum er ein avskrift av dansku kappingarlógini,

sum danir nú eru farnir undir at endurskoða, tí hon er vorðin ótíðarhóskandi í Danmark! Skal nøkur demokratisk meining vera í føroyskari lóggevu, so skal lóggeva hava sín uppruna í føroyskum ynskum um at skipa víðurskiptini í Føroyum, á ein hátt, sum er hóskiligur fyrri Føroyar og føroyingar. Hetta ber bara til, um føroyska fólkið verður tikið við uppá ráð.

Grundlóg er annað enn stýrisskipan

Tann grundlógin, sum nú ætlanin er at gera, skal vera grundarlagið undir øllum politiskum virksemi í Føroyum. Sjálf stýrisskipanin er bert ein partur av hesum virksemi. Ein demokratisk grundlóg skal fyrst og fremst tryggja borga-runum demokratisku rættindi. Har-umframt skal ein grundlóg áseta avmarkingar fyrri myndug-leikanum hjá lóggevara. Eitt grundlógarkjak átti tí eftir míni meting at snúð seg um hvussu til ber at tryggja eitt nú framsøgn-arfrælsið og rættarstøðu hins einstaka, og um hvørjar heimildir Løgtingið skal hava til at lóggeva og ikki.

Fólkatingið brýtur grundlógina

Í Danmark er tað soleiðis í dag, at Fólkatingið er ovasti politiski myndugleiki. Fólk-atingið er eisini omanfyri Grundlógina. Hetta ljóðar kanska lógið, men soleiðis er tað. Danska grundlógin ásetir í §3 at dómendi valdið er hjá dómstólunum, men dómsvaldið brúkar ikki sín rætt til at taka dagar ímillum hvørt lóggeva hjá Fólk-atinginum stríðir ímóti grundlógini. Her er eitt dømi:

Tá lóggevari dómir

Táverandi danski kenslu-mála-ráðharrin Ole Vig Jensen legði í 1996 uppskot fyrri Fólkatingið um við lóg

Jóannes N. Dalsgaard, samfelagsfrøðingur

at steingja Tvind-skúlasam-takið. Kenslumálaráðharrin hevði tað støðu, at samtakið fekk almennan stuðul, sum samtakið ikki hevði lóglig-an rætt til. Av ótta fyrri at dóms-valdið fór at geva samtakinum víðhald um stjórnin steyndi Tvind fyrri svik, samtykti Fólkatingið í staðin eina lóg, sum einans snúði seg um Tvind-skúlar-nar, og sum ásetti, at skú-larnir ikki longur skuldu hava almennan stuðul. Av somu orsök kundu skúlar-nir ikki leggja avgerðina, um at noktað teimum stuðul, fyrri dómsvaldið. Við at sam-tykkja lógina feldi Fólk-atingið sostatt dómið yvir Tvind-skúlar-nar. (Jóakel Witte: „Grundloven“, Klim 1997, p. 12).

Meirilutin ræður

Dómsvaldið, sum sambært grundlógini einsamalt hevur dómsmyndugleikan, varð, í omanfyri nevnda føri, tikið av ræði. Men semja er mill-um danskar lögfrøðingar um, at grundlógin ikki forð-ar Fólkatinginum í at lóg-geva soleiðis, at talan í veruleikanum er um avgerðir, sum svara til ein dóm. Talan er við øðrum orðum um, at grundlógarteksturinn verður settur afturum: viljan hjá einum Fólkatingsmeiriluta, og hetta verður hildið at verða í lagið.

Alt vald til Løgtingið - ella...?

Spurningurin er so, um fø-royingar vilja geva Løgting-

inum sama óavmarkaða vald, sum danska Fólk-atingið hevur. Ella skal ein føroysk grundlóg heldur leggja dent á at avmarka valdið hjá lóggevara (t.e. Løgtinginum) eins ameri-kanska samveldisgrundlóg-in ger tað? Henda spurning eigur eingin politiskt sett nevnd undir landsstýrinum at taka støðu til. Henda spurning kann bara fø-royska fólkið avgera, og tann avgerðin kann ikki takast fyrri enn føroyingar hava havt høvi til at meta um ymsu møguleikarnar út frá hollari upplýsing og saklig-um kjaki.

Fulltrú ella harraboð?

Eg havi í hesari greinini bert nortíð við eitt lítið vet av tí, sum rørir seg aftanfyrri eina grundlógartilgongd. Eg havi stutt nevnt tey persónligu rættindini og manna-rætt-indini, men ætlandi verður dentur lagdur á hesi í seinni greinum. Tað skal verða mín vón, at eg við hesum kann verða við til at birta uppundir eitt alment grund-lógarkjak í Føroyum. Eitt tilfikt kjak er neyðugt til tess, at ein komandi føroysk grundlóg veruliga kemur at verða fólksins fulltrú til polit-isku myndugleikarnar, og ikki øðvugt, eina harraboð til føroyska fólkið.

Keypmannahavn 07.08.98

Jóanes N. Dalsgaard
stjórn-málafrøðingur

– Tað kann ikki vera rætt, at menn, ið hava hug at fiska undir Íslandi, skulu verða noyðdir at keypa kvotu frá monnum, sum ikki tíma at fiska har, heldur Henrik Old

Skeivt at noyða menn at keypa kvotu

sigur Henrik Old, tingmaður, sum hevur sett John Petersen fyrirspurning

EIRIKUR LINDENSKOV

Suðuroyartingmaðurin Henrik Old hevur seinastu tíðina fleiri ferðir funnist at John Petersen, fiskimála-ráðharra, m. a. tí at hann framhaldandi býtur summum línubátum hálva ís-landskvotu, tá hesir hava eins nógvur fiskidagar á Føroyaleiðini. Tí vil hann hava fiskimálaráðharran at svara sær hesum í einum fyrirspurningi, hann hevur sett fram.

Henrik Old vil eisini hava landsstýrismannin at svara

teimum øðrum spurning-um:

– Tá yvir 1000 tons av íslandskvotuni í 1997 vóru ófiskað, tyktist tað lógi, at nakrir bátar noyðast at keypa munandi kvotu frá øðrum fyrri at kunna royna undir Íslandi, ikki minst tyktist hetta órimuligt, tá hugsað verður um, at Fø-roya land í mong ár hevur fingið kvotu úr Íslandi, utt-an at lata nakad ístaðin fyrri. Kann landsstýrismáðurin vátta yvir fyrri tinginum, at skip hava fingið íslands-kvotu í 1998, sjálvt um hesi

ikk tey seinastu fyra-fimm árin hava roynt undir Ís-landi?, spyr tingmaðurin.

Tann triði spurningurin hjá Henriki Old er hesin:

– Fyri at sleppa undan, at 1.000 tons av íslandskvot-un aftur í ár verða ófiskað, kann landsstýrismáðurin í fiskivinnumálum bera so í bandi, at skip, sum hava hug at fiska undir Íslandi fáa íslandskvotu, uttan at noyðast at keypa frá teimum, ið hava fingið tillutað íslands-kvotu, men ikki hava hug at fiska undir Íslandi?

– Í viðmerkingum til fyrri-

spurningin sigur Henrik Old, at tað fiskidagaskipan-in í 1996 varð samtykt í lög-tinginum, varð samstundis víst á í álitinum til lögtingið frá vinnuvevndini, at tá skip í somu bólkungu ásettast eins nógvur fiskidagar, so var eisini rættast, at íslands-kvotan varð býtt eins mill-um bátarnar í hesum bólk-um. Men framhaldandi eru tað línubátarnir, sum bert fáa hálva íslandskvotu. Tí verður hesin fyrirspurning-urin settur landsstýrismann-inum, sigur Henrik Old.